

A konferencia-beszámoló első publikációja:

Szabó Ferenc János: „Ment-e a kották által a világ elébb?” *Muzsika* LVII/6 (2014. június): 5–6.

Szabó Ferenc János:

Ment-e a kották által a világ elébb?

90 éves a Zeneműtár – tudományos konferencia

Könyvtáros szülő gyermekeként, a cédulakatalógusok jóbarátjaként bő évtizeddel ezelőtt berzenkedve olvastam Vörösmarty *Gondolatok a könyvtárban* című versének részletét: „Országok rongya! könyvtár a neved...” Nyilvánvaló, hogy tizenéves fejjel nem érthettem meg teljes mértékben Vörösmarty versét. De ugyanilyen nyilvánvaló, hogy az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárának 90. évfordulóját ünneplő rövid ülészak határozott igennel válaszolt Vörösmartynak a címben parafrázelt kérdésére.

Örömmel tapasztaltuk, hogy nagyszámú érdeklődő közönség gyűlt össze az ünnepi rendezvényre, melynek kezdetén *Káldos János*, az Országos Széchényi Könyvtár megbízott főigazgatója köszöntőjében röviden felvázolta a Zeneműtár történetét az Erkel-hagyaték megszerzésétől napjaink zeneműtári kiadványaiig, rendezvényeiig. Elmondta, hogy a közeljövőben az OSZK Történeti Interjúk Tárán belül egy, az intézmény történetével foglalkozó *oral history* archívumot kívánnak létrehozni, amelyhez a Zeneműtár egykori és jelenlegi munkatársainak visszaemlékezéseit is össze szeretnék gyűjteni. A nap folyamán elhangzott előadások egy részével ez a munka gyakorlatilag kezdetét vette.

Somfai László akadémikus megnyitó előadása ugyanis éppen egy ilyen, személyes hangvételi visszaemlékezés volt saját az OSZK zeneműtárában töltött éveire. A csak a mai elhelyezést ismerőknek hátborzongató volt hallani a tüzesetről, ami egy szobával került csak el a zeneműtárban „silány fa irodai szekrényekben” tárolt Erkel-kéziratokat. Somfai előadásában megelevenedtek az egykori kollégák: Vécsey Jenő, Uhreczky Klára, „Németh bácsi” és Kecskeméti István, valamint a konferencián jelen lévő *Falvy Zoltán* is. A visszaemlékezés végén említést tett a későbbi évekről, amikor már tanárként hozta a növendékeit a Zeneműtárba, hogy a forrásokat kézbe vehessék, és átélhessék, amit ő így fogalmazott pályája elejére visszaemlékezve: „itt tett bennünket sínre az élet”.

A köszöntőt és megnyitót követő tudományos ülészak elnöke *Eckhardt Mária*, az Országos Széchényi Könyvtár örökös tagja volt. Az első tudományos előadást *Mikusi Balázs*, az OSZK Zeneműtárának jelenlegi vezetője tartotta („A Teremtés ellenpárja”: Joseph Haydn *Az utolsó ítéletének* szövegkönyve). Referátumában egy máig figyelmen kívül hagyott forrást elemzett, Haydn harmadik, csak tervként fennmaradt oratóriumának az Esterházy-gyűjteménybe a zeneszerző személyes tulajdonából bekerült librettóját. Joseph Ignatz Scheiger szövegkönyvéről nemcsak azt bizonyította be, hogy ez a tervezett utolsó ítélet témájú oratórium (*Das jüngste Gericht*) egyetlen forrása, hanem részletes elemzésén keresztül azt is bemutatta, hogy bár a librettó szerzője az oratóriumot *A teremtés* ellenpárjának („Gegenstück”) szánta, azonban éppen annyi szál kapcsolja össze *Az évszakokkal* is. Scheiger megpróbálta a két oratóriumban kimutatható zenei és szövegbeli stílusjegyeket a *Das jüngste Gericht* szövegkönyvébe is beolvasni, ezáltal feltűzelni Haydn zeneszerzői fantáziáját. Azonban az oratórium nem készült el, így nem tudjuk, milyen zenét írt volna Haydn a szirének énekéhez vagy éppen a csontok zöreijéhez.

Halász Péter (MTA BTK Zenetudományi Intézet) előadásához könyvtártörténeti témát választott: az Esterházy-gyűjtemény létrejöttének történetét vizsgálta az 1825-ig keletkezett leltárkönyvek alapján (Michael Haydn hagyatéka az Esterházy-gyűjteményben: tények és feltevések). II. Miklós herceg szisztematikus gyűjtőszendélyéről tett tanúbizonyságot, ahogy az egyes zeneszerzői hagyatékot megvásárolta, s hasonlóan átgondolt, zenei szempontú döntések következtében kerültek ezek a gyűjtemények a 20. században Budapestre és Eisenstadtba. Michael Haydn hagyatéka 1807-ben lett a gyűjtemény része, akkori leltárba vevője nem kisebb muzsikusként, mint Johann Nepomuk Hummel volt.

Szacsvai Kim Katalin (MTA BTK Zenetudományi Intézet) az elmúlt években többször is beszámolt az Erkel-család zeneszerzői műhelyének különböző megjelenéseiről. Ezúttal a háromszerzős *Erzsébet* (1857) című opera második felvonásán keresztül éppen ellenkező irányba kalauzolta a hallgatóságot: Erkel saját zeneszerzői ötleteit tárgyalta (Erkel egyedül. Az *Erzsébet* néhány talányos kéziratoldala). Előadásából kiderült, hogy Erkel a rendkívül rövid idő alatt megírandó felvonással küzdve kénytelen volt saját zeneszerzői szándékait megváltoztatni. Az operához kapcsolódó 4 bifoliónyi kéziratot vázlatot elemezve kirajzolódott, hogy egy *Erzsébet*-nek szánt cavatinát bár Erkel szeretett volna a dramaturgiailag megfelelő helyre illeszteni, azonban a munkafolyamat tempója ezt végül nem tette lehetővé.

Bozó Péter (MTA BTK Zenetudományi Intézet) szellemes előadása méltó volt tárgyához: egy szórakoztató operettet, s annak talán még inkább szórakoztató történetét tárta fel a Zene- és Színháztörténeti Társaság dokumentumai, valamint az egykorú napi sajtó alapján (Piszkos partitúrák, szennyos szólások, avagy *Az eleven ördög* és a magyar operett nem teljesen szeplőtelen fogantatása). Előadását rendkívül jól illusztrálta a konferenciához kapcsolódó kamarakiállításán látható néhány kézírásos kottaoldal, közte a brácsaszólam, melyből kiderült a korábbi német verzió címe (*Der kleine Vicomte*). Az operett zeneszerzőjéről, Konti Józsefről élvezetes jellemzést kaptunk Verő György tollából, még azt is megtudtuk, hogy az idegenajkú zeneszerző-karmester magyar nyelvtudásában a legkomolyabb gondot az *e* és *ö* betűk megkülönböztetése jelentette. Lehetséges, hogy a nyelvgyakorlás célját szolgálta operettjének magyar címe is...?

Gombos László (MTA BTK Zenetudományi Intézet) egy némileg átalakított Agatha Christie-idézzel kezdte előadását, Poirot felderítési módszereihez hasonlítva a zenei hagyatékok feltárásának folyamatát. Előadásában (A Hubay-hagyaték titkai. Nyomozás az OSZK-ban és azon túl) a Hubay-hagyaték történetét göngyölítette fel számos korabeli dokumentum és remek fotók bemutatásával. Két évtizede megkezdett Hubay-kutatásainak eredményét összefoglalva kijelenthette: a zeneszerző és hegedűművész valamennyi művének legalább egy jelentős elsődleges forrása megmaradt, s ezeknek nagy része az OSZK Zeneműtárában és Kézirattárában található. Előadásának különösen élményszerű részlete volt az egykori Hubay-palota történetének jól kiválasztott képekkel illusztrált bemutatása.

Kelemen Éva (OSZK Zeneműtár) a Zeneműtár történetének egy szeletét feldolgozó előadása méltóképpen zárta az ülészetet („Elfeledtetése nemcsak mulasztás, de bűn is volna”: Vécsey Jenő, a magyar zenetudomány fáradhatatlan munkása). Vécsey Jenő 1945 és 1952 közötti könyvtárosi munkáján keresztül mutatta be, hogyan kelt életre a második világháború pusztításai után a Zeneműtár. Ez az időszak sem volt problémáktól mentes: mint elmondta, nyolc év alatt ötször szállították új helyre a zeneműtár állományát. A munkakörülmények nem tették lehetővé, hogy kutatókat fogadjanak, így viszont csendes, folyamatos építkezésbe

kezdhetett a gyűjtemény. A különböző kisebb és nagyobb gyűjtemények és hagyatékok beérkezése és feldolgozása valóban előkészítette a terepet a Zeneműtár hazai és nemzetközi kutatásba, továbbá a budapesti zenetudományi oktatásba való bekapcsolódására. Mindezt az előadó jó humorral a korabeli politika szemüvegén keresztül is láttatta, így derült fény arra, hogy Haydn-kéziratok feldolgozása remekül illeszkedhet a termelési beszámolóba, vagy egy-egy munkaversenyben kották feldolgozásával is eredményesen lehet szerepelni.

Vécsey Jenő munkásságának két fő iránya az Esterházy-anyag, valamint az Erkel-életmű volt, ennek köszönhattuk, hogy egy-egy Vécseyhez kapcsolódó zenei részlet bejátszásával először az ülőszék folyamán meg is szólalt a zene az ülésteremben. Itt tartom fontosnak megjegyezni, hogy a Zeneműtár hangzó dokumentumairól, lemezgyűjteményeiről egyáltalán nem esett szó az előadásokban. Annak ellenére sem, hogy – mint Kelemen Éva megemlítette – 1952-ben vették be a hangfelvételeket a tár gyűjtőkörébe, s a Zeneműtárban számos hangzó ritkaság található a Kossuth Lajos hangját rögzítő fonográfhangerektől kezdve korai gramofonlemezekre át egészen napjaink hanghordozóiig. Persze ne legyünk elégedetlenek: a program kimondott célja volt, hogy rövid, de tartalmas ülőszékkel ünnepelje a Zeneműtár évfordulóját, s ennek maradéktalanul eleget is tett. Somfai László és Kelemen Éva a tár történetét felelevenítő előadásai remekül keretezték a tár gyűjteményére alapuló tudományos kutatás friss eredményeit bemutató referátumokat. Csak egyetérteni tudok Eckhardt Mária zárószavával: várjuk az ülőszék előadásainak írott változatát. Már csak azért is, hogy aztán ezek a szövegek is a könyvtárak polcaira kerülhessenek, s további kutatásokhoz szolgáltatassanak adalékokat. *Május 8., Országos Széchényi Könyvtár*